

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Комарніцька Людмила

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри професійної та спеціальної освіти
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Актуальність проблеми професійної ідентичності у старшому підлітковому віці обумовлена важливістю цього періоду для самовизначення молодого особистості. Саме у підлітковому віці відбувається активний пошук власного місця в соціумі, формування життєвих орієнтирів та цінностей, що значно впливає на вибір майбутньої професії. Професійна ідентичність є основою для розвитку самооцінки, впевненості в собі та планування подальшого кар'єрного шляху.

У сучасному світі, де вимоги до професійної діяльності постійно змінюються, а конкуренція на ринку праці зростає, підліткам важливо визначитися з професійними інтересами, уподобаннями та напрямком розвитку. Відсутність чіткої професійної ідентичності може призвести до невпевненості, тривожності та труднощів у прийнятті рішень щодо свого майбутнього.

Професійне самовизначення у старшому підлітковому віці стає важливим завданням не лише для самих підлітків, але й для освітніх установ та родин. Це вимагає ефективної професійної орієнтації та психолого-педагогічної підтримки, щоб допомогти підліткам подолати кризові моменти вибору та сформувати стійку ідентичність.

Професійна ідентичність – це усвідомлення особистістю своєї ролі, місця та цінності у професійній сфері. Вона включає в себе процес формування уявлень про власні професійні здібності, інтереси, цілі, а також прийняття рішень щодо вибору майбутньої професії та побудови кар'єри.

Професійна ідентичність формується поступово і залежить від багатьох чинників: соціальних, психологічних, економічних, освітніх та культурних. Вона є важливим елементом самооцінки та самореалізації людини, оскільки дозволяє визначити свою роль у суспільстві через професійну діяльність.

Основними етапами формування професійної ідентичності є дослідження власних можливостей, вивчення професійних сфер, проби різних

варіантів кар'єри та остаточне прийняття рішення щодо вибору професійного шляху.

Визначають чотири статуси професійної ідентичності – етапи, на яких підліток перебуває в процесі професійного самовизначення: невизначена, нав'язана, мораторій (криза вибору) і сформована професійна ідентичність [3, с.139].

Розглянемо детальніше кожен зі статусів професійної ідентичності у старшому підлітковому віці.

Підлітки зі статусом невизначеної професійної ідентичності не ставлять перед собою питання професійного майбутнього. Вони не переживали стан кризи вибору і не досліджували варіанти свого професійного розвитку. Внаслідок цього, вони не мають чітких професійних планів і не прагнуть їх формувати.

Статус нав'язаної професійної ідентичності мають ті підлітки, які за певних обставин зробили свій професійний вибір не самостійно. Підлітки формально здійснюють вибір, але не мають внутрішнього переконання у правильності прийнятого рішення.

Статус «мораторію» стосується підлітків, які перебувають у стані кризи професійної ідентичності та активно намагаються її вирішити, пробуючи та досліджуючи альтернативні варіанти свого професійного шляху. У період кризи вибору підлітки часто відчують високу тривожність і мають низьку самооцінку. Батьки для них не є авторитетами у вирішенні проблеми профорієнтації, через що в родині виникають невеликі розбіжності щодо професійного вибору.

Досягнутим статусом професійної ідентичності володіють підлітки, які пройшли через кризу професійного вибору і самостійно сформували певну сукупність знань про себе та свої найближчі професійні плани. Ці підлітки характеризуються позитивним ставленням до спеціалізованої навчальної діяльності, а їхній погляд на проблеми професійного вибору є збалансованим між ними та їхніми батьками.

Варто зазначити, що статуси сформованої професійної ідентичності та мораторію є нормативними, а статуси несформованої та нав'язаної ідентичності – неадекватними у старшому підлітковому віці.

Метою нашого емпіричного дослідження було вивчення вікових відмінностей у формуванні статусів професійної ідентичності підлітків 9–11 класів. Як діагностичний інструментарій використовувалася методика «Вивчення статусів професійної ідентичності» А. Азбель [2, с. 116]. У дослідженні взяли участь 135 учнів ліцею м. Кам'янець-Подільський віком від 15 до 17 років, серед них 45 учнів 9 класу, 45 – 10 класу і 45 – 11 класу (62 респонденти – особи жіночої статі, 73 респонденти – особи чоловічої статі). Результати емпіричного дослідження професійної ідентичності підлітків 9–11 класів представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Середні показники вираженості статусів професійної ідентичності підлітків 9-11 класів (N=135)

Клас	Статус професійної ідентичності			
	Невизначений	Нав'язаний	Мораторій	Сформований
9	2,82	1,13	14,75	5,77
10	3,62	1	14,22	5,71
11	2,04	1	13,2	8,95

Як свідчить таблиця 1, переважаючим серед досліджуваних підлітків є статус «мораторію», особливо серед дев'ятикласників (14,75).

Слід зазначити, що спостерігається збільшення середніх показників неформованої професійної ідентичності від дев'ятого (2,82) до десятого класу (3,62) і зниження середніх показників від десятого (3,62) до одинадцятого (2,04). Отримані дані відображають той факт, що з наближенням до випуску з лицю підлітки краще орієнтуються у сфері професійного вибору.

Водночас у досліджуваних підлітків спостерігається збільшення середнього показника сформованої професійної ідентичності від дев'ятого (5,77) і десятого (5,71) до одинадцятого класу (8,95).

Показники нав'язаної професійної ідентичності порівняно з іншими статусами професійної ідентичності у досліджуваних підлітків представлені в меншій мірі (1,13).

Для виявлення достовірних відмінностей у середніх показниках вираженості статусів професійної ідентичності підлітків 9-11 класів ми використали U-критерій Манна-Уїтні [1, с. 54]. Результати розрахунку критерію для вибірки респондентів із різним ступенем сформованої професійної ідентичності відображені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку U-критерію Манна – Уїтні для вибірки респондентів із різним ступенем досягнутої професійної ідентичності (підлітки 9, 10 і 11 класів)

Змінна	Клас	Середні показники	U	p-level
Досягнута професійна ідентичність	11	2351,0	709,00	0,0139
	9	1744,0		
	10	2364,5	665,50	0,0105
	11	1730,5		

Під час дослідження нами було виявлено статистично значущі відмінності між середніми показниками статусу досягнутої професійної ідентичності підлітків 9 та 11 класів, а також між показниками підлітків 10 і 11 класів. Згідно з отриманими результатами, для учнів 11 класів більш характерна сформована професійна ідентичність, ніж для учнів 9 та 10 класів.

Таким чином, результати нашого емпіричного дослідження слід враховувати під час проведення професійної орієнтації учнів 9-11 класів у закладах середньої освіти. Зокрема, необхідно надавати індивідуальну психолого-педагогічну допомогу учням старших класів з невизначеним статусом професійної ідентичності, які не ставлять перед собою питання професійного вибору.

Література:

1. Клибанівська Т. М. Професійна ідентичність: теоретичний аспект. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1. Т. 2. С. 52–56.
2. Філенко І. О. Розробка та психометрична оцінка опитувальника професійної ідентичності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(19), Issue. 38, 2015. P. 115–118.
3. Шамлян К. Професійна ідентичність особистості. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2008. № 3. С. 137–142.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-451-4-14>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Лемещенко Юлія

*студентка-магістр кафедри психології філософського факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

У світі, що охоплений воєнними конфліктами та збройними сутичками, травма війни стає не лише жахливим спогадом, але й важливим фактором впливу на психічне здоров'я тих, хто стикнувся з її наслідками. Серед найбільш вразливих до цих наслідків – біженці, які вимушені залишати свої домівки через небезпеку військових дій.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що Україна, перебуваючи в складній геополітичній ситуації, стала свідком військового конфлікту на своїй території, що призвело до великої кількості біженців, які